

Зарқын ТАЙШЫБАЙ,

М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетінің профессоры. КР еңбек сіңірген қайраткері, Қазақстан ЖМ Ұлттық ғылым академиясының академигі

Мағжан ақынның алғашқы өлеңдерінен құрастырылған жинағы 1912 жылы «Шолпан» деген атпен, көлемі 50 бет болып жарық көрді. Татарстан мемлекеттік архивінің 420-қорында Қазанда қазақ тілінде басылып шыққан кітаптар жөніндегі цензура құжаттары жеке сақталған. Олардың ішінде маңызды-ау деп жинаған кейбір деректер мынадай: Ғалиолла Ғалымжановтың «Есіл жұртым» (1912), Арыстан Берікқалиұлының «Ағын» (1912), Ғ.Жәнібековтің «Балалар бәдүамы» (1912), Мұхаммет-Сәлім Кәшімовтің «Насихат қазақия» (1908), Абдулла Мұштақтың (Ғұмар Қарашұлының лақап аты. — З.Т.) «Қарлығаш», Ишанғұлұлы Бисен Албаншырақтың «Әдебиет өрнегі» (1910), Бекмұхамед Хұсайновтың «Құтыбхана чурнағы» (Кітапхана бұрышы) (1910), Әділкөрім Мәзитовтің «Қазақ шөкірттеріне ғадия» (1910) деген Қазандағы «Ағайынды Каримовтар» баспаханасынан шыққан кітаптары, Қорабай Жапановтың «Қарлығаш» (1913) өлеңдер жинағы, Шөкәрім, Мәшһүр Жүсіп шығармаларының мазмұны жөніндегі цензура қағаздары жатыр.

Қазан университетінің профессоры, тегі хакас Николай Катанов бастаған цензорлар тобы қазақ тілінде шыққан әрбір кітапты тексеріп, өкімет билігіне, орыс мемлекетінің отаршылдық саясатына қарсы-ау деген пікірлер іздеген. Әрине, іздеген соң тапқан. Кесек-кесек үзінділер алып, олардың астарындағы ойларды ашып, тіпті ақсындырып дейікші, орысшаға аударған. Осылайша, өздері тапқан «қылмысты» деректерді Петерборға, Ішкі істер министрлігіне тікелей жолдап отырған. Дәлірек айтсақ, нағыз саяси тыншылық. Ішкі істер министрлігінің баспасөз басқармасы сол аудармаларды Қазандағы жандарм орындарына жіберіп, тиісті кітаптарды таратпау және авторларын қуғындау туралы нұсқау беретін.

Ал енді Мағжанның «Шолпанна» байланысты не тапты екен? Алдын ала айтып қояйын, цензор, шығыстанушы, профессор Н.Катанов — қазақшаға жүйрік, сөз қадірін білетін, астарлы ойларды да аңғарымпаз маман. Ақындықтан да құралақан емес. Күдікті-ау деген жолдар мен шумақтарды ұғынықты етіп, жолма-жол орысшаға аударып бере алған. Жақша ішіне кейбір сөздердің астарлы мағынасын да ашып көрсеткен. Мысалы: Мағжанның 1912 жинағындағы «Жатыр...» деген өлеңі:

*Кей жері күннен-күнге құрып жатыр,
Сұр жылдан қаның-сәлің сорып жатыр...
— деген екі жол орысшаға былай аударылған:*
*Широкая земля (казака)
что ни день, гибнет
А черная змея
всю кровь его (казака) сосет.*
Немесе
*Көшегі шешек жарған қазақ гүлі
Сағдайы, бір су тимей солып жатыр.
Мінекей, қазақ солай бітіп жатыр.
Күн сайын артықа қарай кетіп жатыр.
Орысшасы:
Вчера был цветок — казак во цвете,
А теперь он без воды пожелтел.
Так, маленький казак погибает:
Все время назад, назад шагает,
He чувствует, что он так умирает.
«Сорлы қазақ» деп аталатын екінші өлеңнен үкімет саясатына қарсы үгіт*

салқыны бар-ау деп цензордың үзіп алған шумақтары:

*Сорлы қазақ жаны алқымға тығылып,
Қара күн кеп, тіккен туы жығылып.
Аға баспай, барлық ісі кері кетіп,
Нәр тата алмай, күшсіз, әлсіз бүгіліп.*

*Оқу-білім жақындатпай, жолатпай,
Қырын қарап, қазақ ісін ұнатпай.
Пыр-пыр ұйықтап,
сорлы қазақ тек жатыр,
Қанды көзбен екі көзін шылатпай...*

*Козғал, қазақ, білім іздер кез келді!...
Қылыш алып, «надандық»
саған кез келді...*

*Байғұс қазақ бас көтеріп тұрар ма?
Көңілі түсіп, білімге мойын бұрар ма?
Күні туып, оңынан — Күн,
солдан — Ай,*

КҮРЕСКЕР АҚЫН ОРЫС ПАТШАСЫНА ДА

Оқуменен жсайнатып дуken құрар ма?
Осы шумақтар да орысшаға жолма-жол аударылып тіркеліпті (орысшасы казіргі қазаққа таңсық емес қой, келтірмей-ақ қояйық. — З.Т.). Ал осынау өлең жолдарында азуын айға білеген Ресей империясына қауіп төндірер қандай қатер бар? Ақынның бар жазығы — туған елінің жаңа экономикалық, қоғамдық қатынастарға бейімделуін тілегені, оқу-білімге үндегені. Бірақ «тырнақ астынан кір» іздегендер, өлең жолдарынан қайдағы бір қаскөйлік ниет таныған. «Қорыққан бұрын жудырықтайды» дегенге сайып, аузын аштырмасқа бет алған.

*Жер кетті, жаның кетті, қам жемедің,
Құл болдың қара табан енді малсыз...
Қарағым, арыстаным, қайратты ерім,
Тұрдың ба қуш қылмай,*

құр амалсыз? — деп шырықараған жас ақынның жан дауысы қалың қазақты оятып, тарихтан өзіне лайық орын іздеуге бастағандық еді. Мұны тынышылар, обалы қанша, жақсы байқаған. Ақынның саяси көзқарасы теріс деген тұжырымға келген. Оның күдіретті жырларынан сескенген.

Міржақыптың «Оян, қазағын!» бесігінде тұншықтырмақ болып, сан түрлі қиянат жолын іздеген отаршыл билік мына өлеңдері үшін Дулатовтың шөкірті Мағжанды да нысанаға алған. «Шолпан-ның» таралуына тыйым салынып, автор-дың сонына жансыз әкімшілік бақылау қойылған.

Сәбит Мұқанов: «...Мағжанның ақындығын қозғауға екінші себеп — Міржақып болуы керек» дегенді не пығылмен айтса да, негізсіз емес және осы пікірдің дәлелі ретінде Мағжан Міржақып ағасының түрмеге қамалуына, түрмеден босанып шығуына байланысты бірнеше өлеңдер жазды. Әлихан Бөкейхан бастаған Алашшыл зиялы қауымның азаттық күресіне саналы түрде қосылып, Алашорда үкіметінің шаңырағын көтерісіп, уығын қадасты. Кейін Кеңес дәуірінде де «Оян қазақты» авторына жағылған қује, оның шөкіртіне де кіно болып тағылған. Міне, Мағжанның күрескер ретінде танылуы осыдан басталды. Ол 1917 жылғы ақпанда орыс самодержависі құлап, орнына жаңа үкімет келуін қолдайды, қазаққа жақсылық келетініне сенді. Алайда мемлекет билігін заңсыз басып алған большевиктердің де орыс емес халықтарға жайлы бола қоймайтынын, қайран ақын, түсінген жоқ еді.

1919 жылы Казревком құрылып, 1920 жылғы 20 тамызда автономия дәрежесі беріліп, қазақтардың ұлттық мемлекетінің нышанын байқалғанына Мағжандар қатты қуанды. Омбыдағы Сибревком жанындағы мұсылман секциясынан қазақ тобын бөліп алып, өз алдына қазақша «Кедей

сөзі» деген атпен газет шығара басталды. Жаңа тұрпатты қазақ баспасөзін қалыптастыруға кірісті. 1921 жылғы 12 қаңтарда газет бетінде «Автономия кімдікі?» деген ашық сұрақты бас тақырыпқа шығарып, мақала жазды. Жаңа заманның заңды сұрағына мынадай айқын жауап береді: «Айлы, күнді, қанды отты тарихы бар; кен, бай, терен тілі, әдебиеті бар; басқаларға үйлеспейтін төресі, шаруасы бар — қазактікі... Жүз жылдар орыс ақсүйектері мен байларының тепкісінде елдігін ұмытпаған Алаштікі...» «Аязды күні айналған, Бұлтты күні толғанған, Құрығын найзадай таянған, Қу толағай жастаңған, Ер қазақтың автономиясы бұл!»

Қазақстанның Автономиялық Республика болып, Ресейдегі басқа да ұлттармен теңелгенін қолдаған Мағжанның сол кездегі қалам тербеуі, елім деп соққан

екенін, аштан қырылып жатса да тұяқ серіппейтін момындығын айтты. «Қазіргі қазақ даласы Екатерина заманындағы Сарыарқа емес, сүрленген жылқы еті тау болып үйіліп, сары қымыз дария болып ағып жатқан жоқ... Сарыарқаның күйзелген күйін көрейік, күніренген үнін тыңдайық...» деп келеді де Мағжан орыс тілді оқырманға, билік басындағы лауазым иелеріне өз халқының қайғылы жағдайын түсіндіріп береді.

«Аштық қабырғаға батқанда адамның есі кетеді, шырқырап жан даусы шығады, осындай кезде басқалар Сарыарқа ұлының ыңырсып қана жан тәсілім бергенін байқамайды. Мәдениетті қала адамы айқай-шу көтеруге бейім, ол өзінің осы шуымен Сарыарқаның әлсіз ғана ыңқылын басып кетеді, естірмейді. Міне, қазақ даласындағы аштық сұмдығын орыс жұртшылығы

білмеуі сондықтан. Әйтеуір, қандай себеп болса да нақты жағдай осындай, басқаша емес. Аштықтың ауыртпалығынан қазақ ауылы құрып барады, ал қазақ халқы адамдық беінесінен ада болуда».

Атап айту керек, Мағжан мұны өзінің Қызылжарда жазған соңғы мақаласы болатынын білген жоқ еді. Ертеңінде жанына Қызылжар мешітінің мұхтасибі Бегишевті алып, Көкшетау уезіне мал жинауға аттанып кетті. Аш-арықтарға көмектесіп, іссапарда жүргенде, төбесінен жай түскендей суық хабар алды. Осы «Мир труда» газетінің 1922 жылғы 8 тамыздағы санында губерниялық атқару комитетінің төрағасы Сабыр Шәріповтің «Қазақ болыстарындағы кеңестер сайлауы» (К выборам Советов в киргизских волостях) деген мақаласы басылды. Кеңестер құрамына лайықты адамдар сайлау қажет деген сияқты көрінгенімен, негізгі мазмұны — «жергілікті билік орындарына бұрынғы алашордашылар сайланып кетпесін!» деген байбалам еді. Атап айтқанда, газеттің кімдерді мензеп, автордың кімдерге нұсқап отырғанын ертеңінде, 9 тамыздағы газетте жарияланған «Алашордашыларға Кеңес ұйымдарында орын жоқ!» деген екінші мақаладан көрінді.

Шәріповтің мақаласын сөзбе-сөз қазақшалағанда былай: «Қазақ интеллигенциясының көсемдері, буржуялар мен кулактардың ұлдары, жалдаптары Жұмабаев, Тілеулин, Мұқшышев, Сейітовтер, Итбаев, Тұрлыбаев, Жанайдаров, Нұралин кезінде Бөкейхановтың, Байтұрсынов пен Дулатовтың батасын алып, сонынан еріп, Қолқақ түсында жауапты қызметтер атқарды. Кеңес өкіметі бұл интеллигенттердің біреуін де жазалаған жоқ, оларға жауапты қызметтер берді. Бірақ олар жұмысқа бөгет жасап келеді. Кеңес өкіметіне қарсы үгіт жүргізеді. Олар Петропавлда бірнеше большевикті атып өлтірді... алдағы кеңестер сайлауында бұрынғы алашордашыларға, әсіресе олардың көсемдеріне бірде-бір дауыс берілмесін!»

Осындай жаладан кейін, Мағжан бассауалап, Қызылжардан, Қазақстаннан кетіп, Ташкентке табан тіреуге мәжбүр болды. Ақынға мұнда да тыныштық болмады. Түркістан республикалық Ғылым қоғамының құрамында істеп жүрген Мұхтар Әуезов екеуі автономиялы республикаға берілген екі жолдаманы алып, Ленинградқа оқуға кетпек болады. Білімдері жетпегендіктен емес, аумалы-төкпелі заманның толқыны басылғанда, бой тасалай тұру мақсатында дегеніміз дұрыс. Бірақ Ленинградқа М.Әуезовке ғана жол түсіп, Мағжан Мәскеуге баратын болып шешіледі.

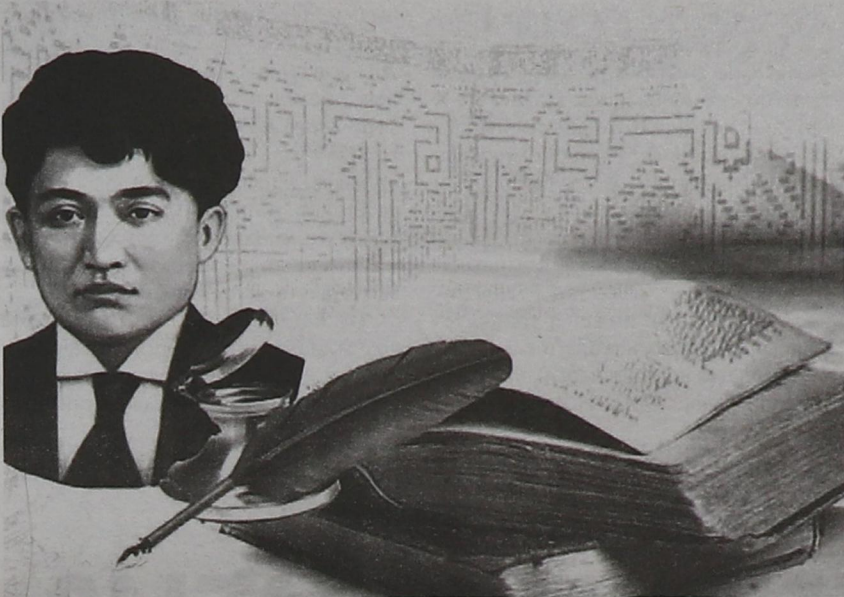
Ташкенттен кетер алдында Мағжан өзінің өлеңдер жинағын асығыс дайындап үлгіреді. Жинаққа ақынның 156 өлеңі енгізілген. 1923 жылы Ташкентте басылып шыққан осы жинаққа Сұлтанбек Қожановтың жазған алғы сөзінен: «Мағжан Жұмабайұлының өлеңдері қазақ әдебиетінде үлкен орын алған деп отырмыз. Мағжан өлеңдерімен оқушылар бұрыннан таныс. Әдебиет жаңа айқындалып, әдебиет тілі енді жасалып келе жатқан жұртта Мағжандай ақылдардың қызметі зор екені анық. Осы күнге дейін Түркістанда «қойшылар тілі» саналып келген, ресми қағаздар жазуға жарамсыз делініп келген қазақ-қырғыз тілі іске аспауы былай тұрсын, өнерге асатын, бай, көркем, жатық, таза, әдемі тіл екенін Мағжан өлеңдері көрсете алады. Сондықтан біз, Мағжан өлеңдерінің саяси мәнісінен гөрі, әдеби мәнісін көбірек көздеуді [мәнісін] тұттық. Сол жақтарын ескеріп, Мағжан өлеңдерінің ішінде кез келетін Марксизм дүниетануына үйқаспайтын жерлерін оқушылар көре салып, үрікпей, көркемдік жағына, сыршылдық жағына, суреттеу жағына көбірек көз салуы керек. Тарихын, мәнісін жете түсінуі керек.

Бұл кітапқа Мағжан Жұмабайұлының баспасөз майданына шыққаннан бергі жазған өлеңдерінің көбісі кірді. Басу жағынан мүлдем алмай отырған кемшілігіміз — қай өлеңнің қай жылы һәм қай шарттарда жазылғанын көрсете алмауымыз. Сөйтсе де Мағжан өлеңдері әдебиет тарихындағы соңғы 10-15 жылғы ағымдарды тексеруге де жақсы құрал бола алады деп ойлаймыз.

Бұл кітап қазағына арнап «Абайдан» кейінгі екінші басылып отырған әдебиет кітабымыз, осы — «М.Жұмабайұлының өлеңдері». Мағжан өлеңдерінің тіл жағынан, әдебиет жағынан пайдасы көп болады деп сенеміз».

Мағжанның Ташкентте басылған өлеңдер жинағы туралы Солтүстік Қазақстан облыстық архивінде мынадай құжат сақталған. Орыс тіліндегі түпнұсқасын қазақшалағанда: «Өте-мөте құпия. Ақмола губерниялық Литосына (кенестік баспасөз цензурасының бүркеме атауы. — З.Т.). «...Мағжан Жұмабаевтың қазақ тіліндегі өлеңдер жинағы. Түркістан мемлекеттік баспасы 1923 жыл». Осы кітапты айналымнан алып, арнайы нұсқау берілгенше сақтап қойныңыздар...»

Міне, «Аллаға ауыз жол емес!» деп Абай айтпақшы, Мағжанның өмірбаяны, шығармашылық жолы туралы «олай да былай» деп айта салуға болмайды. Теріңірек, кеңірек қарау керек. «Өле-өлгенінше Мағжан поэзияның зенірі көкпен, тәңір Пайғамбармен, мәңгілікпен

КЕҢЕС ӨКІМЕТІНЕ ДЕ ЖАҚПАҒАН

тідескен заңғар шынындай болып, таза ақындықты сақтады. Бір тақырыптың, бір кезеннің, бір халықтың, тіпті бір таптың жыршысы болып кетпей, уақыттар желі құлата алмайтын алтын дінгек, әлемдік, планетарлық әуез-сарындармен тамырлас өлмес туындылар берген, ұлттық ақын, ғажайып суреткер болып қала берді», — деген еді академик Рымғали Нұрғали.

Мағжанның бағы ма, соры ма, әрбір өлеңі оқырман назарынан тыс қалмағаны байқалады. Оқырман дегенде мен оның өлеңдерінен сән іздеген, ән іздеген, рухани нәр алған, осындай отандасы бар екеніне қуанған ақ жүрек адал оқырманды да; ақынның табиғи дарынын көре алмаған, күншілді, әр өлеңінің астарынан қылмыс іздеген тыншы, тіміскіні де айтып тұрмын.

Мағжантанудың ұзақ көшінің басында Алаш көсемі Әлихан Бөкейхан тұрғанын айту парыз. Ол «жер бетінде қазақ деген халық барын, бұл халықтың тәуелсіз болып, өз тағдырына өзі иелік жасауға құқы бар» екенін көрсете келіп, соның дәлелі ретінде Абай, Шөкәрім, Ахмет, Міржақып сияқты ұлы тұлғалардың қатарында Мағжанды да атайды. Оның:

*Таң, күн деген жер жаны,
Бұл екеуісіз жоқ сәні,
Оқу-білім ер жаны,
Жараспас ереге жұр жаны...*
деген сөздерін келтіріп, «Осындай ақынны бар, бір жерде тізе қосып отырған бес миллион қазақтың тілі қалай жоқ болады» деп тебіренеді. Бұл сөздерді Әлекен 1913 жылы жазған.

Мағжанның шығармашылық өмірбаянының да толық, шын ғылыми тұрғыда жасалатын күні де алыс емес шығар. Мысалы, сонда қазір «Мен жастарға сенемін!» деген тақырыппен көпке тараған өсиет-өлеңінің осы Қызылжарда шыққан, Алашшыл жастар баспасөзінің тұңғышы «Қас азамат» газетінің 3-санында 1918 жылғы 12 тамызда басылғанын да айтамыз. «Мағжан қазақ жастары ой-санасының әміршісі» деген сөздерді Смағұл Сәдуақасов осы өлеңге байланысты айтқан. Сібір аймағында Кеңес өкіметі өлеңдер жинағы. Түркістан мемлекеттік баспасы 1923 жыл». Осы кітапты айналымнан алып, арнайы нұсқау берілгенше сақтап қойныыздар...»

Міне, «Аллаға ауыз жол емес!» деп Абай айтпақшы, Мағжанның өмірбаяны, шығармашылық жолы туралы «олай да былай» деп айта салуға болмайды. Теріңірек, кеңірек қарау керек. «Өле-өлгенінше Мағжан поэзияның зенірі көкпен, тәңір Пайғамбармен, мәңгілікпен

толық қайтарылған шақта, 1989 жылы жарық көрген, біршама толық жинақ, осы сүйінші кітап төңірегінде қазақ зиялылары арасында қалыптасқан кейбір ұшқары пікірлер туралы айтарымыз да бар.

Тәуелсіздік заманында, рухани тіріліп, ортамызға қайта оралған Мағжанның осы жинағына жазылған алғы сөздің мазмұны да жас ұрпақты мейлінше аластырып, онсыз да қорлық көріп, жадымыздан өше бастаған ұлы қайраткер азаматтың бейнесін көлденкелеп, тіпті тұмандатып жібергенін көре тұра айтпасқа, аруақ алдында біз жазықтымыз. Әлбетте, бұл «Алғы сөз» мағжантанудағы ақырғы сөз емес. Бірақ халыққа тарап кеткен кітаптағы теріс қағидаларды көрсету парыз. Әйтпесе жастар осы мақалалағы сыпаттамаларға қарай Мағжанның шын бейнесін басқаша түсінеді, басқаларға да солай түсіндіреді.

Біріншіден, Мағжанның мағжандылығы «Сүй, жан сәулем, тағы да сүй» деген ынтық сезімдермен бағалау да — шындықтан мүлде алыс. «Сүйдім, күйдім...» деп әндеткен ақындарда сан жок. Махаббат тақырыбын Мағжанныан да артық жырлаған ақындар болуы мүмкін. Демек, «Бұл жаналық поэзиямыздың оқырман достарын бұрынғыдан әлдеқайда қанаттандырады» деу, жеткіліксіз.

Мағжанның жаналығы бұл емес. Оның шығармаларының сара тақырыбы — қазақ ұлтының мүддесі, жырлағаны — қазақ мұны. Ол бұл тақырыпты жырлап қана қойған жоқ, бүкіл дарыны мен өнерін салып, сол тәуелсіздік үшін күресті. Міне, осыны айту керек.

Бұдан әрі: «Мағжанның ұлттық санасы сол халықтың (қазақ халқының. — З.Т.) Россиядағы қазан революциясы толқынымен ояна бастаған кезінде туып, қалыптаса бастады» деген көпірме сөздер түбірінен қате. Мағжанның санасы, саяси көзқарасы Ә.Бөкейхановтың, А.Байтұрсыновтың, М.Дулатовтың ұлтшылдық күресінің әсерімен Қазан революциясынан көп бұрын қалыптасты.

Алғы сөз осындай болса, соңғы сөз ретінде берілген Мағжанның қысқаша өмірбаяны да сол бағығы ескі көзқарас, таптық ұстаным тұрғысында жазылған және соны дерек ретінде қабылдау өкінішті-ақ. Бәзбіреулердің «1920 жылы жазған «Жан сөзі» Мағжан өкесінен қарғыс алған соң, қаражат бермей қойған соң туған» дегені де білместік. Бұл — ақынның өз тағдырына, өзінің алау жүрегіне деген нала сезімі. Өлеңді оқыған адам бұл жолдардың Мағжанның өкесі Бекмұхамедке ешқандай қатысы жоқ екенін көреді. Жиырма жеті жастағы атағы жер жарған ақын, жоғары білімді азамат өкесінен қаражат сұрап қайғыра ма?

та, оның сонындағы үзілмеген қуғынды, өмірін қиған өлім жазасына негіз болған қандай да бір қылмысын таба қою қиын.

*«Жау» деген — жаудың жаласы,
Әділ болсаң, өміріңді
Ақтарып әділ қарашы.
Отыз жыл өмір бойында,
Жазғаныңды жайып сап,
Екі жар ғып санағы (1927 жылы жазылған. — З.Т.).*

“Ол ұлтшыл еді. Мағжан да, Алаштың басқа көсемдері де өздерінің ұлтшыл екенін жасырған жоқ. Тіпті Ахмет Байтұрсыновтың айтуынша: «Құл болған халықтан туып, құлдықтың қорлық-зорлығын көріп отырып, қазақ қалам қайраткерлері қаламын ұлтының ауырын жеңілдету, ауруын азайту жолына жұмсасқа мүмкін емес». Бірақ ұлтшылдық — қылмыс емес.

Мағжантанудың шешілмеген мәселелері әлі де көп. Уақыт өтеді, ұрпақ алмасады. Ал біздің арыммыз таза болу үшін, көзіміз тірде жастарға ақиқатын айтатын кез келді деп есептеймін. «Жұмабаев Мағжан шығармалары: Өлеңдер, поэмалар, кара сөздер». Мағжан есімі туған халқына

жетіп жатыр ғой.

1922 жылы Мағжанның Ташкентке келуді де трагедия. Бас сауғалап, жанынан қорқып, пана іздеп, қашып барды. Алаш қайраткерлерінің арасына барды. «Ташкенттегі кезі — ақын ретіндегі ең өнімді жылдар» деген Ш.Елеуеновтің «1922—23 жылдар Мағжан үшін Пушкиннің Болдино күзіндей болды» деуі мүлде ұшқары айтылған. Қуғын көріп, қан жұтып, қайғырып жүрген Мағжан тағдырын түсінбегендік. Ол шабыты шалқып, көңілі көтеріліп, қалам тербеген жоқ. Асықты. Берерін беріп кетуге ұмтылды. Аз құн еркіндіктің мезгілі ұзақ емесін білді.

Міне, жинаққа қосылған «Өмірбаяндағы» сол қателіктер күні бүгінге дейін түзетілген жоқ, кезекті автор қайталап келеді. Бақылаусыз, жүгенсіз кеткен интернет те сондай.

Мағжантанудың басында Әлихан Бөкейханов, жан ортасында Мұхтар Әуезов, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов, Мұстафа Шоқай, Жүсіпбек Аймауытов, Смағұл Сәдуақасов, Қошмұхаммет Кеменовтер, Нәзір Төрешұлов, Ғаббас Токжанов, әрине, Сәбит Мұқанов тұр. Осы тізімнің өзінен-ақ, яғни аталған адамдардың қазақ тарихынан, қазақ әдебиетінен, ұлттық ақыл-ойдың тарихынан алатын орнына қарап-ақ Мағжанның бейнесіне, ақындығына деген ықыластың және қарсылықтың қаншалықты күшті болғанын шамалауға болады.

«Қылмысы болмағандықтан» мемлекеттің заңымен ақталғаннан кейін де Мағжан Жұмабай қазақ ортасына оралған жоқ, аруақтың ғазиз атын атау — қылмыс саналды, шығармалары қайта басылған жоқ. 1988 жылдың аяғына дейін... Өкінішті-ақ! Мағжан есімін замандастарының, ұрпақтарының жадынан мәңгіге өшірмеді деушілердің арпалысы жетесіз болды, бес жылдан кейін қазақтың адал ұлы Мағжан Жұмабайдың өзі болмаса да, рухы, атағы, сөзі қазағына қайта оралды. Оның елім, жерім деп еңірген арманы құлағымызда.

Иә, Құдайдың алдында да, адамның алдында да, бір мысқал қылмысы жоқ, «Жалғыз-ақ сырын төккен қаламына» Мағжан ақынның ұлы сүргін, үлкен қуғынға ұласқан, қайғылы өмірі осылай басталған... Жалғыз Мағжан емес, халқына шын жанын ашығанғандардың көбінін басына үйірілген қара бұлт...

Міне, қазақтың казіргі жастарына айтарым, Мағжан аталарының атын ауызға алғанда, оның «Мен жастарға сенемін!» деп басталатын өсиет өлеңінің әр жолы естеріне алындар. Жоғарыдағы ренішті казіргі жас ұрпаққа құлаққағыс етіп айтып отырмын. Енді мұндай заңсыздық, саяси қуғын-сүргін болмасын, қазақтың жоғын бірге жоқтаңдар, жұмсақ орындық, жайлы орын, майлы тамаққа сатылмандар дегім келеді. Надандықтың көрінер жері — сатқындық.